

LAUHANUUORI-HÄMEENKANGAS

GEO PARK

8 - YLLÄTY LÄPI UUODEN

12 - MATSUTAKE, UUSI TRYFFELI

18 - UAHUISTA LUONTOSUHDETTASI

10 UPPOUDU
SEIKKAILUUN

Suo on
aina auki

14 KAMMIKYLÄ KUTSUU KULKIJAA

Sisältö

Tervetuloa tutustumaan Etelä-Pohjanmaan, Pohjois-Satakunnan ja Pirkanmaan rajaseuduilla sijaitsevaan luontomatkailualueeseen, jolle haetaan UNESCO:n Geopark-statusta.

4 SUON SYLISSÄ SIELU LEPÄÄ
Terttu Hermanssonin pääkirjoitus.

5 AVAA UUSIA IKKUNOITA ELÄMÄÄSI
Geologi Pasi Talvitie kertoo, miksi alue on ainutlaatuinen.

6 Mikä on UNESCO Global Geopark?

10 Uppoudu seikkailuun
Tutustu Geoparkin moniin kohteisiin.

12 Matsutake, uusi tryffeli
Japanilaisten himoitsemää herkkua.

13 Pitkospuilla
Kyrönkankaantietä kuljettiin jo 500 vuotta sitten.

14

Suo on aina auki

8

SYVÄLLINEN SUO YLLÄTTÄÄ LÄPI VUODEN

Ismo Nousiainen Taikapolusta johdattaa pitkospuille.

18 Vahvista luontosuhdettasi
Parhaimmillaan lähiluonto tukee terveyttä ja hyvinvointia läpi elämän.

19 Tietovisa
Tunnetko Geoparkin eläimet ja kasvit?

LÄHDEVESI

Lähteen vapauttama vesi viiltää välähtävän uoman vihreään sammalikkoon.

Kuka tulee ensimmäisellä laivalla vettä pitkin?

Avara suo maalaa kasvonsa oudoilla väreillä. Pidättää vedet taivasta heijastaviin kuljuihin rahkasammalen juotavaksi. Kermien kaaret nauravat keskikesän tuulessa kitiseville puille.

Suon laidan pietari kohoaa hiljaisena maan muistina, kivisellä päälaellaan ontosti soiva kelo.

Korpin sulasta sininen sekoittuu kanervien punaan.

Lähteen vapauttama vesi viiltää välähtävän uoman vihreään sammalikkoon.

- Salme Törmä

Pääkirjoitus

SUON SYLISSÄ SIELU LEPÄÄ

Jokainen vuodenaika tuo suolle oman tarinansa. Päähenkilönä on useimmiten hiljaisuus, nykyihmiselle niin tärkeä voimavara.

UNESCO:n Geopark-statusta hakevan Lauhanvuoren-Hämeenkaan seutu rytmittävät hätkähdyttävät keidas- ja aapasuot, humisevat mäntykankaat, komeat kivijadat, supat, lammet, luomat ja vuorennpyppylät. Yksi on ylitse muiden: tulevan Geoparkin pääteema SUO. Alueelta löytyy eteläisen Suomen suurimpia erämaisia keidassoita, joita pääsee ihailemaan helppokulkuisia polkuja ja pitkosreittejä pitkin.

SUOTA ON AIKANAAN runsaasti muokattu viljely- ja metsänkasvatustarpeisiin ja valjastettu turvetuotantoon. Sitä on kuitenkin riittänyt suojeltavaksi, ja isoja alueita on myös ennallistettu ojitusten jälkeen. Luonnontilaiset suot ovat tärkeitä elinpaikkoja lukuisille uhanalaisille lajeille, kasveille, linnuille ja perhosille. Niiden merkitys korostuu ilmastonmuutoksen myötä entisestään, kun eteläisempien lajien elinpiirit siirtyvät pohjoisemmaksi. Alueen soilla on opittavaa loputtomiin meille kaikille. Luonnossa liikkuminen on ohjattu retkeilypalvelujen sijoittelulla niin, että luonto voi häiriintymättä jatkaa elonkiertoaan.

NEVAN REUNALLA LEIRINUOTIOLLA istuessa voi pohdita vaikkapa turpeen ikäkaikasta kasvamista ja sen elämää ylläpitävää tehtävää. Siinä huolet ja murheet unohtuvat.

SUON ÄÄRETÖN TUNNELMA rauhoittaa mielen ja ihastuttaa kaikki aistit – oli vuorokauden- tai vuodenaika mikä tahansa. Suo on kauneimmillaan ukkosmyrskyn mystisessä valossa. Suon rauha tarttuu sieluun, se on itse koettava. Kyrönkankaan kesätiellä Kauhanevan

laidalla pääset entisten eränkävijöiden, kauppiaiden, sotilaiden ja postiratsujen jalanjäljille. Museotieksi arvostettu väylä on Suomen parhaiten säilyneitä historiallisia teitä. Geologia ja luonto ovat määritelleet myös ihmisen paikan kartalla.

GEOPARK-ALUEEN LUONTOKOhteet ovat helppokulkuisia. Valoisat polut avarissa mäntymetsissä houkuttelevat väkisinkin pyrhtämään juoksuun, vaikka ei muuten himolennkeilijä olisikaan. Haastavampiakin maastoja löytyy esimerkiksi sadunomaisesta Katikankanjonista, jossa polut nousevat ja laskevat jyrkästi syvällä mutkittelevan luoman reunamilla. Talvella kannattaa suksien kanssa suunnistaa niin Jämille kuin Lauhanvuorellekin.

LUONNOSsa LIKKUJALLE JA MATKAILIJALLE löytyy runsaasti palveluja, hyvät yöunet, herkullista ruokaa, ohjattuja aktiviteetteja ja hemmottelua eri puolilta aluetta, ja ne kruunaavat rauhoittavan luontokokemuksen. Reitteihin, luontokohteisiin ja palveluihin pääsee tutustumaan mobiilioppaassamme lauhanvuorigion.fi. Myös Luontoon.fi-sivustolla esitellään alueen kansallispuistot, Hämeenkanngas, Mustasaarenkeidas ja Alkkianvuori.

TOIVOTAMME SINUT LÄMPIMÄSTI tervetulleeksi Lauhanvuori-Hämeenkanngas Geoparkiin!

Terttu Hermansson PROJEKTIPÄÄLLIKKÖ
Lauhanvuori-Hämeenkanngas Geopark

Avaa uusia ikkunoita elämääsi

Lauhanvuoren-Hämeenkanngaan Geopark-alue on näyteikkuna suomalaiseen suoluontoon. Rannattomat suursuot ovat nykyään nähtävyyksiä, joita tullaan katsomaan pitkienkin matkojen päästä.

Moni nykyinen kulttuurimaisema on alkujaan suosta raivattu, kuten vaikkapa pohjalaiset peltolakeudet. Silti suo on monelle vieras ympäristö, ehkä hieman pelottavakin. Joutomaasta ja uudisraivaajan haasteesta, luonnontilaisesta suosta, on tullut harvinaisuus.

SUOT TOIMIVAT ILMASTOARKISTOINA, sillä suossa syntyvän turpeen koostumus kertoo sen syntyolosuhteista. Suomen jääkauden jälkeisten ilmasto-olosuhteiden vaihtelu on luettavissa soiden turvekerrostumista. Suot ovat myös turveteollisuuden tärkeä raaka-ainelähde. Soiden taloudellisella hyödyntämisellä on monimuotoinen ja pitkä historia.

GEOPARK-ALUEEN KANSALLISPUISTOISTA ja suojelualueilta löytyy maamme monipuolisimpiin kuuluva kattaus erilaisista suotyypeistä: laajoista avarista keidas- ja aapasoista kuusikkosiin korpiin ja ravinteikkaisiin lettoihin. Sijainti Suomenselän eteläosassa on otollinen soistumiselle, ja alueen pinnanmuotojen vaihtelusta johtuen erilaisia paikallisilmastoja on paljon. Alueelta löytyy sekä eteläisiä että pohjoisia piirteitä.

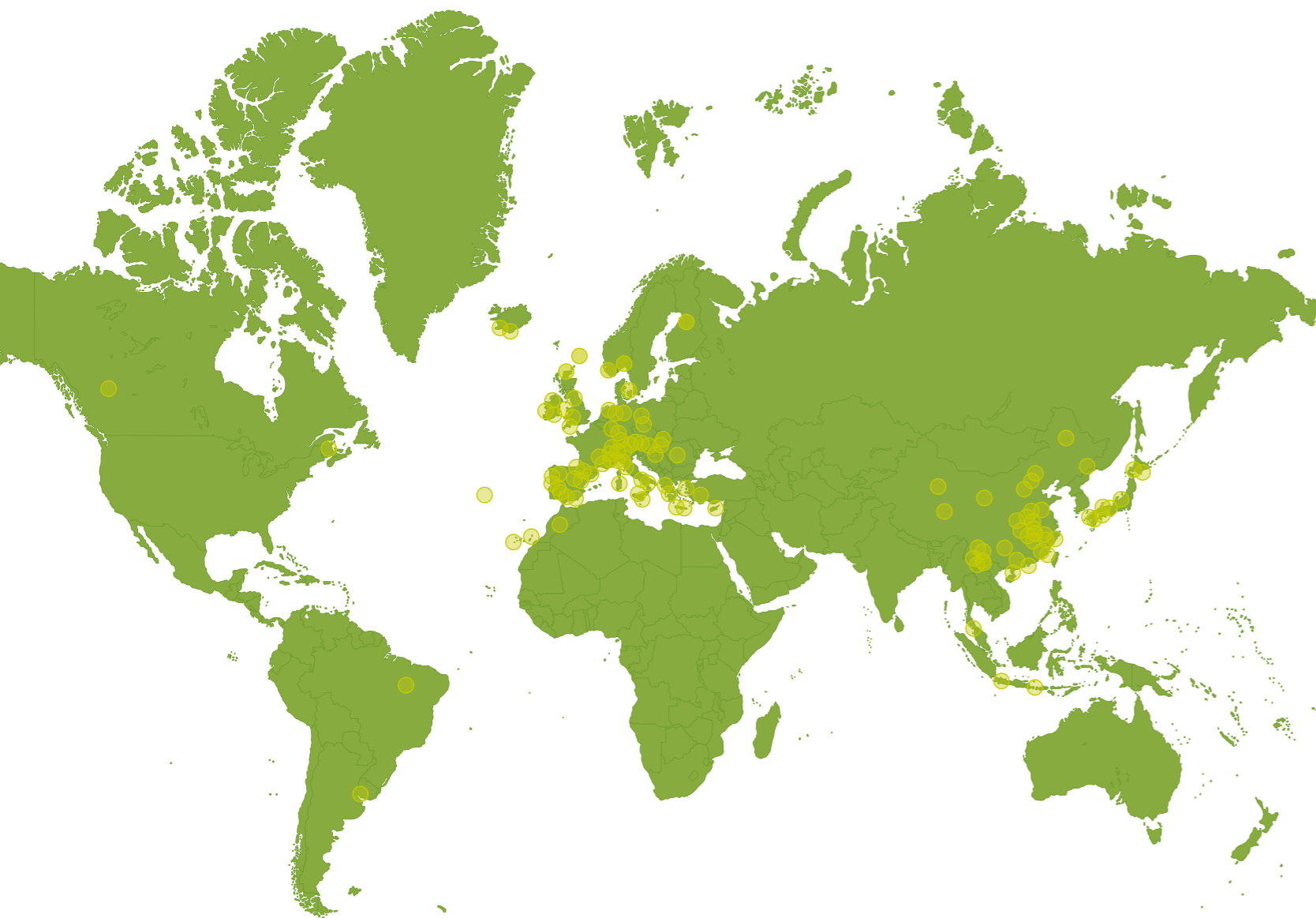
LAUHANVUOREN HISTORIA SUOMEN läntisimpänä saarena jääkauden jälkeisessä meressä on luettavissa sen rinteiltä, ja sen hiekkakiviset kivijadat kertovat kaukaisemmasta ajasta, jolloin elämä oli vasta nousemassa haparoiden merestä maalle. Lauhanvuoren alarinteiltä taas löytyy lukuisia rapautumisjäännöksiä, jotka muistuttavat Suomessa aikoja sitten vaikuttaneista trooppisista ilmasto-oloista.

ALUEEN GEOLOGISTA HISTORIAA täydentää sen erikoinen jääkausihistoria, joka näkyy maiseman loivapiirteisyytenä sekä helppokulkuisuutena. Oivalliset olosuhteet luonnossa liikkumiselle on huomattu jo keskiajalla: yksi Suomen keskiaikaisista valtateistä kulki alueen halki Hämeenkanngaan ja Pohjankankaan harjanteita pitkin.

Pasi Tahvite GEOLOGI
Lauhanvuori-Hämeenkanngas Geopark

MIKÄ ON UNESCO Global Geopark?

GEOPARK ON UNESCON myöntämä status alueille, joilla on ainutlaatuinen, kansainvälisesti merkittävä, geologinen perintö. Geopark on yksi kolmesta UNESCON alustuksesta maailmanperintö- ja biosfäärialueiden rinnalla.

MAAILMANLAAJUUSEEN GEOPARK-VERKOSTOON kuuluu tällä hetkellä 127 aluetta 35 maassa. Geoparkit siirtyivät osaksi UNESCON

toimintaa loppuvuodesta 2015, kun UNESCON yleiskokous hyväksyi International Geoparks and Geosciences -ohjelman.

GEOPARKIEN TARKOITUKSENA ON edistää geologisen perinnön säilyttämistä, luonnontieteiden opetusta ja kestävän kehityksen mukaista liiketoimintaa. Geoparkien taloudelliset vaikutukset syntyvät erityisesti geomatkailun kehittämisen kautta.

GEOPARK SUOMESSA

UNESCO VALITSEE GEOPARK-VERKOSTOON tiukan kriteeristön läpäisseitä alueita vuosittain. Suomessa Geoparkeja on toistaiseksi vain yksi, Rokua UNESCO Global Geopark, joka sai statuksen vuonna 2010 ja on edelleen maailman pohjoisin Geopark. Uusia aktiivisia Geopark-projekteja on Suomessa meidän lisäksi kaksi: Saimaa (hakemus 2017) ja Salpausselät. Lauhanvuori-Hämeenkanngas Geopark -valmistelualueen hakemus on tarkoitus jättää loppuvuodesta 2018.

SUOMESSA GEOPARK-TOIMINTAA LUOTSAA Geopark-toimikunta, jonka muodostavat Geologian tutkimuskeskuksen, Ympäristöministeriön, Metsähallituksen, Matkailun edistämiskeskuksen, Rokua Geoparkin sekä Suomen UNESCO-toimikunnan edustajat. Toimikunta myös neuvoo uusia Geopark-verkoston pyrkiviä alueita ja toimii virallisena yhteystahona UNESCON ja Geopark-verkoston suuntaan.

JOKAISELLA MAAILMAN GEOPARKILLA on oltava oma uniikki geologinen päteemansa, jolla se erottuu muista. Rokualla päteemana on jääkauden jäljet, Saimaalla kerrotaan järviympäristön syntytarinaa ja Salpausselkien alueella tutustutaan erityisesti reunamuodostumien syntyyn ja kehitykseen. Lauhanvuori-Hämeenkanngas Geopark-alueella perehdytään edustavaan suotyypien kirjoon ja siihen liittyvään kulttuurihistoriaan. Rokuan ja uusien verkoston pyrkivien Geopark-alueiden geologiset teemat muodostavat mielekkään kokonaisuuden Suomen mittakaavassa ja toteutusaan lisäävät Suomen kiinnostusta geo- ja luontomatkailumaana.

Vuoristosta suomaaksi

- 1. LAUHANVUORI-HÄMEENKANGAS GEOPARK-ALUEEN** maisema sai alkunsa Svekofennidien vuoristosta 1 900 miljoonaa vuotta sitten. Muinaisesta merestä kohosi mannerlaattojen törmäyksestä poimuvuoristo, jonka alle syväälle maankuoreen kertyi suuri määrä sulaa magmaa. Magma kiteytyi graniitiksi ja nousi aikojen saatossa maan pintaan, kun sen päällä oleva kallioperä rapautui pois.
- 2. GRANIITTISEN PERUSKALLION PÄÄLLE** kerrostui 550 miljoonaa vuotta sitten paksu rantahiekkamuodostuma, joka kivettyi hiekkakiveksi. Seuraavien satojen miljoonien vuosien aikana sekini kului lähes kokonaan pois säilyen ainoastaan Lauhanvuorella.
- 3. JÄÄKAUDEN AIKANA** graniitit ja hiekkakivi peittyivät paksujen moreeni- ja sorakerrostumien alle. Jääkausi kulutti Geopark-aluetta verraten vähän, sillä aktiivisesti virtaavat jäätikökielekkeet kiersivät sen. Siksi alueella tavataan paksuja maapeitteitä ja runsaasti hienoainespitoista moreenia.
- 4. VIIME JÄÄKAUDEN JÄLKEEN** syntyivät alueen suot. Lauhanvuori oli yksinäinen saari jääkauden jälkeisessä meressä, ja maan noustessa maisema paljastui vähitellen sen ympäriltä. Kallioperän rapautumisen, jääkausikerrostumien ja muinaisen merenrannan tasoittama loivapiirteinen maasto oli otollinen soistumiselle. Matalat merenlahdet soistuivat usein heti merestä noustuaan ja antoivat alkunsa monelle sisämaan suursuolle.
- 5. SOIDEN IKÄ** riippuu niiden etäisyydestä nykyisestä merenpinnasta. Vanhimmat suot (noin 9 800 vuotta) sijaitsevat korkeilla mailla alueen itäosassa, nuorimmat (noin 5 000 vuotta) alavammilla mailla länsiosassa. Alun aapasuovaiheen jälkeen useimmista soista kehittyi nykyisen kaltaisia karuja rahkasammalvaltaisia keidasoita.
- 6. SUOT OVAT OSA** geologista tapahtumasarjaa, joka on toistunut useasti maapallon historiassa: eloperäinen aines hautautuu maaperään, säilyy sopivissa olosuhteissa hajoamatta ja muodostaa lopulta hiilipitoisia kerrostumia. Esimerkiksi kivihiihi ja ruskohiili ovat saman tapahtumaketjun pidemmälle edenneitä lopputuloksia. Näillä geologisilla muodostumilla on ollut ja on yhä tärkeä merkitys ihmiskunnalle.

Pasi Talvitie GEOLOGI

Lauhanvuori-Hämeenkanngas Geopark

Talvisen nevan karuuskin on viehättävää. Mikäli rohkeutta on riittävästi, laavun suoissa voi viettää koko pitkän yön. Talviyön pakkaseen on tosin syytä varautua vahvoin varustein.

Ismo Nousiainen TAIKAPOLKU

SYVÄLLINEN SUO yllättää läpi vuoden

Suohon on helppo tutustua, mikäli hyllyvien mättäiden ylle vie turvallinen pitkosreitti kuten Kauhanevalla. Pitkoksilta pois astuminen voi kuitenkin pelottaa.

Märkä ja upottava sammalpeitto tai heiluvat turvemättäät eivät herätä luottamusta. Askelten ottamista ei helpota tieto, että parhaimmilla soilla turvetta ja mutaa voi olla kovan maan päällä metrikaupalla. Vaikka asiantuntijat väittävät, ettei kukaan ole suohon hukunut, epävarmuus kalvaa mieltä.

SOPIVALLA OPASTUKSELLA suolla liikkumista voi lähteä kokeilemaan turvallisin mielin. Joskus kumisaappaat voivat täyttyä vedellä, mutta möröt sukat eivät ole vaaralliset.

PAKKASTEN SAAVUTTUA suo muuttuu, kun kaiken päälle muodostuu jäinen kansi. Ylipääsemätön suolakeus muuttuu hetkessä avoimeksi kentäksi, jossa liikkuminen on helppoa – kunnes lumi saapuu.

SUO ON kuitenkin yllätysvalmis, sillä jääkannen alla suo hengittää. Virtaava vesi ja suon kaasut puhkovat jäähän reikiä, joiden havaitseminen voi olla vaikeaa.

TIETOISUUS SUON yllätyksellisyydestä pitää liikkujan mielen varuillaan. Talvinen neva on hiljainen ja karu, sillä eläimet ovat nevalakeudella vähissä. Monesti maisemaa partioivat korvit ovat talvisen suoretken ainoat seuralaiset.

Suurimman hyödyn marjoista saa itse poimimalla ja paikan päällä nauttimalla, sillä samalla luonnon hyvinvointia lisäävä vaikutus ulottuu koko kehoon. Erityisen arvokasta on, että marjat ovat puhtaita, suoraan mättäiltä syötäviä ja kaikkien kerättävissä.

Alueen kansallispuistoissa on myös telttailupaikkoja, jossa voi viettää ikimuistoisen yön luonnon ääniä kuunnellen.

Pitkoksilla pääsee vahvasti mukaan kesäyön tunnelmaan. Auringon laskiessa lintujen äänet rauhoittuvat, mutta allikkoalueelta kuuluu lintujen satunnaista rupattelua läpi yön.

KUVAT: T. HERMANSSON, K. LEO, S. MYLLYVIITA, I. NOUSIAINEN JA M. PERKIO

Lue lisää suomalaisen monista kasvoista osoitteessa lauhanvuoriregion.fi

Ympäristötaidetta Siikaisten Iso-Leppijärvelle

Voiko taide olla osana pienen järven kehittämisprosessia? Jos asiaa kysyy Iso-Leppijärven läheisyydessä asualta Kimmo Collanderilta tai kuvataiteilija Antti Laitiselta, niin vastaus on kyllä. He ovat yhdessä Satakunnan ammattikorkeakoulun Kuvataide Kankaanpään kanssa lähteneet viemään eteenpäin ideaa, jossa ympäristötaiteen keinoin nostetaan esiin järven tilaa ja jopa mietitään keinoja, voisiko järven kunnostamiseen liittyviä prosesseja linkittää osaksi ympäristötaiteen teosta.

Paikallisen Leader-ryhmän rahoittama selvitystyö laajemman taideprojektin toteuttamiseksi Pohjois-Satakunnassa valmistuu syksyyn 2018 mennessä.

Lisätietoja: lehtori Tomi Kuusimäki
www.samk.fi/opiskelu/hae-opiskelijaksi/amk-tutkinto/kuvataide

VAPUUN seikkailuun

Susiluolaan, Liljan Lankakauppaan vai Suupohjan panimon sahti- ja olutmyymälään? Kokosimme vinkiksi mielenkiintoisia vierailukohteita Geoparkin alueella. Käy vaikka kaikissa.

IKIVANHAA JA VÄHÄN UUEMPAA KULTTUURIA

Susiluola – arkeologinen nähtävyys

Susiluola on Etelä-Pohjanmaalla Karijoen ja Kristiinankaupungin rajamailla sijaitseva Suomen merkittävin arkeologinen kohde ja Pohjois-Euroopan vanhin tunnettu ihmisten asuinpaikka. Nykytiedon mukaan Susiluola on maapallon ainoa mannerjään peittämä paikka, josta on löydetty merkkejä ihmiselämästä jääkautta edeltävältä ajalta.
www.susiluola.fi

Aitonevan turvemuseo – soiden kulttuurihistoriaa

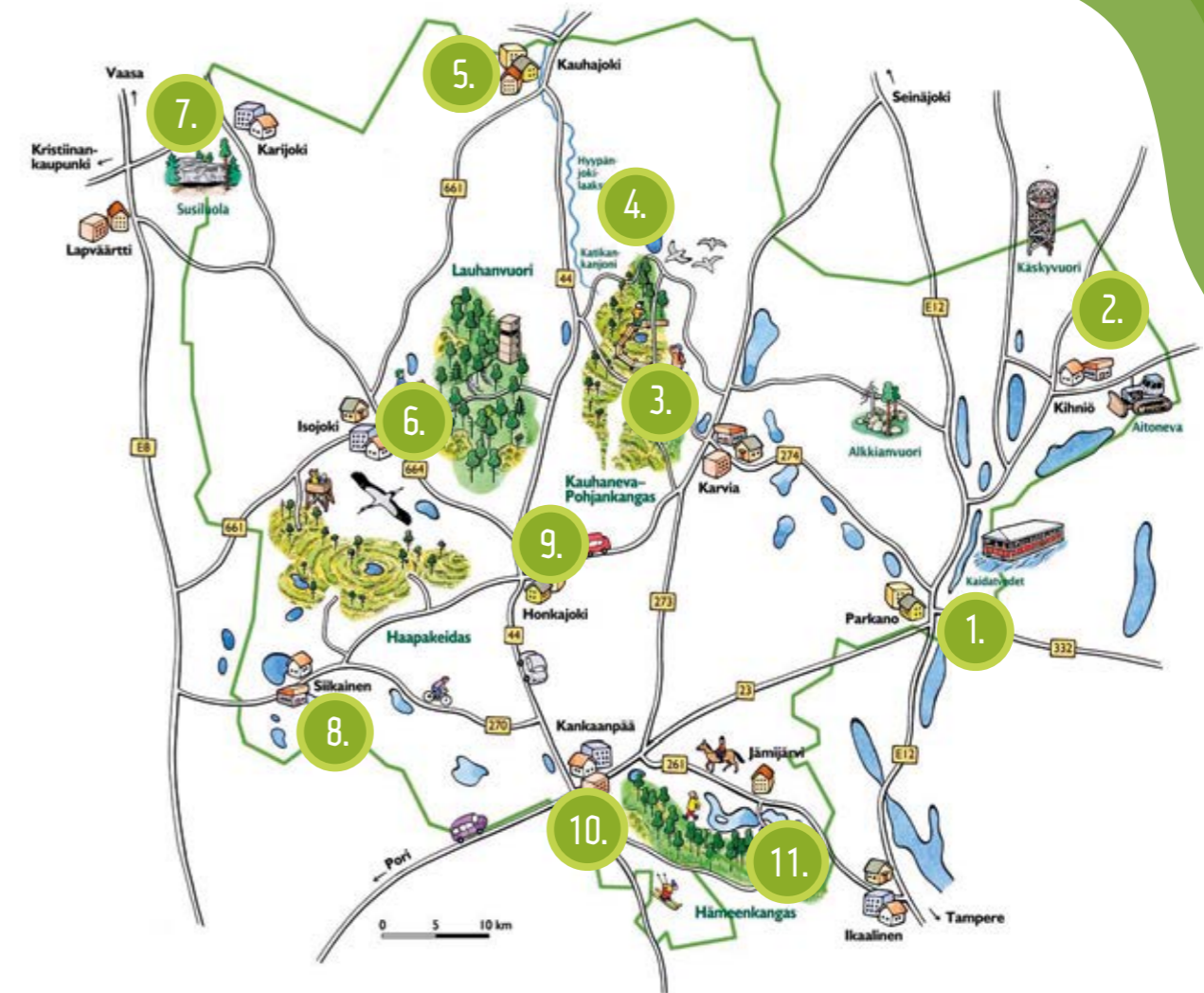
Kihniön aitonevalla pääset tutustumaan turpeen käytön historiaan monipuolisesti. Piha-alueelta löytyy turpeenoston jälkikäyttöä edustavia suoalueita ja valttavan suuria, eriskummallisia koneita, joita viime vuosisadalla on käytetty turpeenostossa. Itse museossa on esillä mm. turvetuotteisiin ja turpeenoston työkaluihin liittyviä esityksiä, materiaaleja ja malleja.
vapo.com/turvetuotantoavastuullisesti/jalkikaytto/turvemuseo

Neuvostovankien hautausmaa Alkkiassa

Alkkian Rihkaassa sijaitsee neuvostosotavankien hautausmaa, johon vuosien 1935–1960 aikana haudattiin 269 Alkkian varavankilassa kuollutta neuvostoliittolaista sotavankia. Hautausmaalle on pystytetty muistomerkki ja taulu, jossa on alueelle haudattujen sotavankien nimet.
willikarvia.fi/28

Kankaanpään taidekehä

Kankaanpään kaupunkimiljööseen on sijoitettu taidekoulun, kaupungin ja taideyhdistyksen yhteistyöllä yli sata taideteosta, jotka muodostavat näkemisen arvoisen Taidekehän. Teoksiin pääsee tutustumaan esimerkiksi Taidepolkua pitkin. Tapahtumien yhteydessä Taidekehällä on usein opastettuja kävely- ja pyöräilykiertoja. Taidekehän esite löytyy osoitteesta:
www.kankaanpaa.fi/html/fi/kulttuuri_ja_nahtavydet.html

Lauhanvuoren savottakulttuurin jänteistä retkeilyyn

Lauhanvuoren kansallispuiston alueella sijaitseva Kärkikeitaan kämpä on pelastettu ja remontoitu autiotuvaksi. Tulisijan virkaa toimittaa nyt kamiina, joten tuvassa on turvallista lämmitellä, ja uusi huopakatto pitää sateen ulkona. Vanhat hetekat vaihdetaan vielä lavereihin, sitten kämpässä on mukava yöpyäkin.

Laaja savottakämpien verkosto rakentui Pohjois-Lauhaan 1900-luvun alkupuolella. Kämpät olivat kovassa käytössä vielä 1960-luvulle asti. Pieniin mökkeihin mahtui muutama mies yöpymään ja huoltamaan sahojaan seuraavaa työpäivää varten.

Kärkikeitaan kämpä on talvisin hiihtoreitin varrella, ja kesällä sinne on helppo pyöräillä tai patikoida. Lauhan laelle sieltä tulee matkaa reilu kaksi kilometriä polkuja pitkin, Kaivolammille ja metsäpeurojen totutusaitauksen ääreen vajaat 2,5 kilometriä.

Lue lisää: Tuovinen, T. 2017. Savottaelämää Lauhan seuduilla. Artikkelit Kauhajoen Joululehdessä. Kauhajoki-Seura.

1. Parkanon **Kaitojenvesien** upeisiin rantoihin ja kalliomuodostelmiin pääset kesällä risteilyalus Vesipääskyllä (vesipaasky.fi). Majoitusta löytyy hotellista ja erilaisista huvila- ja mökkikohteista, esim. syvilla.fi, villamarkkola.fi, ja Parkanossa on useita lounasravintoloita, esim. raijanholvi.fi, parooni.fi, kahvilakaenkulma.fi ja kivoja pikkuputiikkeja taiteesta koruihin, puukiuluihin ja suosittuihin kirpputoreihin.
2. Kihniössä patikoit komeisiin maisemiin **Käskyvuorelle** (kihnionmatkailu.fi/414653837) ja tutustut turpeen käytön historiaan (facebook.com/aitoneva). Majoitusta tarjoaa vaikkapa **Pyhäniemen lomakylä** (kelomokkeineen.pyhaniemi.fi).
3. **Kauhalammien kieroksen** (visitpohjanmaa.fi/index.php/etusivu/luontoreitit/kauhalammi) jälkeen yövyt Karvian **Loma-Raisossa** lämminhenkisessä maalaishotellissa ja nautit emännän legendaarisista karjalanpiirakoista aamiaisella (lomaraiso.com). Poikkea samalla **Annan taidekahvilassa** (annemattilantaidekahvila.fi).
4. Nummijärvellä pääset huikene **Kammikylän** (nummijarvi.fi/site?node_id=110) lisäksi **Alpon ITE-taidesavannille** (seikkailuesuupohjassa.fi/kohde?id=alpon-savanni) ja vaikkapa metallimusiikkifestareille Nummirockiin. (nummirock.fi)
5. Kömmittyäsi **Katikankanon** suuntaat Kauhajoen keskustaan etkä voi ohittaa **café & shop Valkoisen Puun** maistuvaa lounasta ja ainutlaatuisia kakkuja. (valkoinenpuu.fi)
6. **Lauhan Spelit** on suosittu musiikkitapahtuma Isojoella **Lauhansarvessa** heinäkuussa. Majoitut mukavasti mökissä tai leirintäalueella ja tutustut **Sahtiopiston** tarjontaan (lauha.fi). Isojoen keskustan tuntumassa on **Suupohjan panimon sahti- ja olutmyymälä**, jossa on tarjolla muinaisia juomamakuja ja nykyään niin trendikästä sahtia marjoilla maustettuna.
7. Karijoen **Susiluolalla** tutustut neandertalinihmisen asuinluolaan ja käyt näkötornissa katsomassa, näkyykö merelle asti (karijoki.fi/site?node_id=167). Kodassa voi nauttia tulen loimussa eväitä.
8. Siikaisten Leväsoella piipahdat **Liljan Lankakaupassa**, joka kerää bussilasteittan väkeä. Emäntä on ammentanut neulemalleihinsa inspiraatioita paikallisesta kulttuurista. (liljanlankakauppa.fi)
9. Honkajoella sijaitsee **Honkahovi**, jossa voit nauttia maukkaan lounaan ja yöpyä pienessä hotellissa. (www.lauha.fi/honkahovi)
10. Kankaanpäässä **Taidekehän** kieroksen jälkeen voit jatkaa liikunnallisen **Kuntoutuskeskuksen** palvelujen ääreen (kuntke.fi), **Kurkikorven mummolan** hoiviin (kurkikorpi.fi) tai vaikkapa tekemään ostoksia pienissä ja laadukkaissa putiikeissa.
11. Jämijärvellä sijaitsee alueen matkailupalvelukeskittämä **Jämi**. Siellä voit kiipeillä **seikkailupuistossa** (jamimaat.fi), hiihtää läpi vuoden hiihtoputki, rullaluistelurata, ladut talvella (jamikeskus.fi) tai patikoida **Hämeenkan kankaalla** (luontoon.fi/hameenkangas). Jämille voit tulla myös lentäen, ja majoitusvaihtoehtoja löytyy jokaiseen makuun (jami.fi). **Korsukylässä** nautit ryhmäsi kanssa Geoparkin hengessä suomenun ja hilppaiset melomaan Jyllinjölle. Päivän päätteeksi rentoudut turvesaunassa ja paljussa (korsuretket.fi)

Geopark-alueen kohteet ja luonto sopivat myös lapsiperheille.

KUVA: KARI LEO

Eira-Maija Savonen

MATSUTAKE on uusi tryffeli

Kuljet Geoparkin kuivilla mäntykankailla, hiekkaharjuilla tai kallioisissa sekametsissä ja yllättäen siinä se on – japanilaisten himoitsema herkku: matsutake. Suomalaiset sienikirjat kutsuvat sitä tuoksuvalmuskaksi.

Matsutake on tryffelinveroinen herkku ja hintakin samaa tasoa ainakin Japanissa. Se on nimensä mukainen, molemmilla kielillä sieni. Jos olet niin onnekas, että saat koppasi täyteen tätä tuoksuva herkkua, kotimatalla sen aromit vyöryvät suljetussa autossa.

MATSUTAKEN VOIT LÖYTÄÄ Lauhanvuorelta, Hämeenkanakaalta, Alkkiavuorelta, lähes mistä tahansa Geoparkin alueen kuivalta mäntykankaalta – tai sitten et mistään. Kuten kaikki kalliit ylellisyustuotteet, niin matsutakekaan ei ole helposti saatavilla. Joudut tekemään töitä sen eteen.

SIELLÄ SE KUITENKIN ON. Kasvattaa vuodesta toiseen seitinohutta rihmastoan mäntymetsän humuksessa ja hiekassa. Hitaasti sen runsas rihmasto etenee kehämäisesti ulospäin. Mutta itse itiöemän, sen jota me sieneksi kutsumme, sen se voi jättää tekemättä tänä vuonna ja vaikka viitenä seuraavanakin.

KUN SITTEN OLOSUHTEET ovat otolliset, sopivasti lämpöä, auringonpaistetta, sadetta ja lyhenevät kesäpäivät, se voi innostua pullauttamaan maanpinnalle runsaan sienisadon. Vieläkään et ehkä sitä huomaa. Vaikka se onkin iso sieni, se onnistuu usein kätkeytymään paksuun sammal- ja jäkäläkerrokseen. Katso tarkkaan! Näet ehkä vain karikkeesta pilkistävän lakin reunan.

SIENEN JALKA ON hautautuneena syvälle hiekkaan. Joudut kaivamaan sen ylös. Kun löydät ensimmäisen matsutaken, etsi lähistöltä seuraavaa. Sienen tuoksuva rihmasto on kehänä siinä ympärilläsi. Ehkä onnistut löytämään myös itiöemiä. Paina paikka visusti mieleesi. Tarkista seuraavana kesänä, löytyisikö uutta satoa. Rihmasto etenee maassa noin 20 cm vuodessa, ja siinä missä on rihmasto, siinä voi olla myös itiöemiä, ei muualla.

VAIKKA TUOREEN TUOKSUVALMUSKAN haju onkin makean huumaava, ruuaksi valmistettuna se laimenee. Nuorena itiöemässä, jonka lakki ei ole vielä avautunut, tuoksu on heikompi. Japanin sienimarkkinoilla niiden hinnat ovat kaikkein korkeimmat. Kauneimmat yksilöt voidaan myydä yksittäin tai kolmen-neljän sienen pakkauksissa, ja hinta voi kohota huutokaupassa korkeaksi.

Matsutaken japaninkielinen nimi kertoo kumppanuudesta männyn kanssa.

Historiallinen Kyrönkankaantie yhdistää Geopark-alueita

Maanmittauslaitoksen maastotietokantaan on tallennettu Karvian ja Kauhajoen harjuja pitkin kulkeva numeroimaton soratie, jonka nimeksi on merkitty Vanha maantie.

REITTI ON VUONNA 1459 ensimmäisen kerran mainittu tie, joka johti Pispalan ja Hämeenkyrön kautta Kankaanpäähän ja sieltä edelleen Pohjankangasta pitkin Kauhajoelle ja Korsholmaan, nykyiseen Vanhaan Vaasaan. Satakunnassa sitä kutsuttiin Kyrönkankaantiksi ja Hämeessä Hämeenkankaantiksi: muita nimiä olivat Pohjankankaantie, Nummitie, Sikain tie, Hämeenmetsä ja Kyrönmetsä.

RUNSAAT 200 KILOMETRIÄ pitkä Kyrönkankaantie muodosti yhdessä Ylisen Viipurintien kanssa lyhimmän yhteyden Pohjanmaalta Viipuriin. Se kuului kruunun ylläpitämiin yleisiin teihin. Tieura kaarteleo pitkin jäätikköjoen kerrostamia kuivia harju- ja reunamuodostumia. Kauhanevan-Pohjankankaan kansallispuiston alueella vanha kangastie on säilyttänyt historiallisen luonteensa.

KYRÖNKANKAANTIETÄ KULJETTIIN KESÄAIKAAN. Kesäreitti kulki harvaan asutun sydänmaan läpi. Talvella reitti metsäseudun läpi oli lyhyempi, sillä silloin käytettiin itäisempää, Kyrösjärven jäitä kulkevaa reittiä Ikaalisten ja Parkanon kautta.

KYRÖNKANKAANTIE SYNTYI ERÄTALOUDEN ja tavaravaihdon tarpeisiin, tien merkityksestä sotilaallisissa konflikteissa on tietoja 1500-luvulta alkaen. Hallitsijoiden ja

korkea-arvoisten viranomaisten vierailuista (Kustaa II Adolf 1626, Per Brahe 1648, Adolf Fredrik 1752 suurine seurueineen ja hevosineen) on säilynyt välähdyksenomaisia kertomuksia, mutta tietä ovat kulkeneet hallitsijoiden lisäksi myös nälkää näkevät, köyhät ja varkaat.

TEKSTIT KYRÖNKANKAANTIESTA KAUNO- ja matkakirjallisuudessa tuovat esiin kuvan Etelä-Suomen oloissa laajasta sydänmaasta, joka on tehnyt vaikutuksen matkajiin. Tiittävästi vanhimman Kyrönkankaantien maisemakuvauksen kirjoitti Kokkolan pedagogion rehtori Eric Juvelius (1718–1791).

JUVELIUS NÄKI MOLEMMIN puolin tietä kasvavan järeän mäntymetsän, jossa metsäpalo oli siellä täällä riehunut. Kesäisenä päivänä paarmat kiusasivat hevosta ja matkamiestä sietämättömästi. Matkan lopulta päättyessä Kyrön Skanssiin Juvelius mainitsee päästäneensä hevosen irti ja se palasi yksin Nummijärvelle – kyyditystä ei siis ollut järjestetty, vaan rehtori oli saanut selvittää omin päin. Juvelius oli matkustanut aamun jälkeen kuusi peninkulmaa.

Tapani Tuovinen ARKEOLOGI
Metsähallitus

METSÄPEURA ON PALANNUT LAUHANVUORELLE

METSÄPEURAKANTAA palautetaan luontoon Lauhanvuoren kansallispuistoon rakennetun noin 20 hehtaarin suuruisen totutustarhan kautta. Syksyn 2017 aikana tarhaan on tuotu kahdeksan yksilöä Ähtärin eläintarhasta sekä villi hirvas Kuhmosta. Tarhausjakso kestää viisi vuotta.

Tarhassa syntyvät metsäpeurat vapautetaan niiden aikuistuttua, ensimmäiset jo vuonna 2019, jos suunnitelmat toteutuvat. Kannan toivotaan kasvavan muutaman kymmenen yksilön kokoiseksi ennen kuin tarha puretaan. Lisätietoja ja metsäpeurapäiväkirja löytyvät osoitteesta suomenpeura.fi/fi/metsapeuralife.html.

KUVA: M. RAUTIAINEN

SUO on aina auki

Jokainen vuodenaika tuo suolle oman tarinansa. Päähenkilönä on useimmiten hiljaisuus, nykyihmiselle niin tärkeä voimavara.

Outi Myllymäki

KUVAT: MATTI HAUTALAHTI

Erkki Kalliomäki on luonut keskelle suota kylä-pahasen, jossa kaikki on hurmaavasti vinksallaan. Kammikylässä on ihmisen hyvä mieltä elämäänsä ja sitä, mikä on oikeasti hyvää ja tärkeää. Solmia uusia yhteyksiä elämän alkuvoiman, luonnon kanssa.

Yli kahdeksantuhatta ihmistä yhteensä 36 maasta on löytänyt Kauhajoen Nummijärvellä sijaitsevan Kammikylän. Kävimme porukalla paikan päällä pohtimassa, mikä siinä suossa oikein liikuttaa?

Eläkkeellä oleva rehtori ja maantieteilijä **Jussi Kleemola** on paneutunut antaumuksella seudun luonnon ihmeisiin. Hän tuntee alueen ja sen tarinat paremmin kuin moni muu. **Marketta Nummijärvi** katselee seutua maisemarakkitechdin ja kyläläisen silmin. Samoin Nummijärven kylässä asuva lähihoitajaopiskelija **Tanya Marttila** edustaa tulevaisuuden näkemyksiä. Uutena kasvona on hiljattain työnsä aloittanut Kauhajoen kaupunginjohtaja **Linda Leinonen**.

STRESSITASO ALAS

On kahvikupposen aika. Julmetun tuvan yhteydessä olevassa pikkuisessa tuvassa on mukavan lämmintä, vaikka ulkona paukkuu pikku pakkaneen. Luonto uinuu paksun lumikerroksen alla.

Isäntä ja hänen poikansa **Matti Kalliomäki** esittelevät ylpeänä kymmenen vuoden aikana rakennettua Kammikylää, jossa on päärakennuksen lisäksi kaksi saunaa. Niiden vieressä sijaitsee suon ainut saari, jonka ympäri on virkistävää uiskennellä. Kaikkialle kuljetaan sulana aikana pitkospuita pitkin.

– Tämä ei tule koskaan valmiiksi, aina on mahdollista tehdä lisää, Erkki tuumii kylästään.

Samaan hengenvetoon hän ottaa esille suosta kaivamiaan maanäytteitä. Niiden avulla hän esittelee, kuinka suo kasvaa koko ajan. Luonto ei pysähdy edes suolla, vaikka näin voisi kuvitella.

Entä mitä luonto merkitsee nykyihmiselle?

– Jos olen stressaantunut, lähden luontoon lenkille, Tanya kertoo.

– Olen aina asunut lähellä luontoa, se on vahvasti osa minua. Luonto tarjoaa esteettisiä kokemuksia, Marketta pohtii.

– Heräsin luonnon merkitykseen lukioikäisenä, kun olin vaihto-oppilaana Saksassa. Siellä en löytänyt maaseudultakaan mistään metsää, mitä kaipasin kovasti, Jussi muistelee

– Luonto laskee stressitasoa, rauhoittaa ja voimaannuttaa. Yleensä kun harrastan liikuntaa, teen sen metsässä, Linda lisää.

// Jos olen stressaantunut, lähden luontoon lenkille.

– Tanya Marttila

Erkki kertoo, kuinka hän tapaa istuskella yksinään suolla silmät kiinni ja kuunnella hiljaisuutta. Se on hyvää vastapainoa sille, että maailma on täynnä rompetta.

MAISEMAA JOKA SOLULLE

Jussille suosta on tullut hänen tärkeimpiä sielunmiesmäämiään. Se tarjoaa valoa, avaruutta ja hiljaisuutta. Hän on viehätynyt vuodenaikojen ja suon jatkuvasta leikkisistä, joka kookuttaa vierailijan.

– Kun hiljaisen talven jälkeen ensimmäiset muuttolinnot saapuvat, alkaa kevään kasvun kiihko. Siinä on sellaista alkuvoimaa, joka vaikuttaa.

Kesäinen suo on esteettinen elämys hehkuvine väreineen. Laajan näkymän tarjoavaa suomalaista suota on verrattu savanniin, siinä on jotain samanlaista lumoa.

– Syksy vaatii myös oman vierailunsa suolle. Silloin saattaa löytää paikkoja, jossa lakat ovat valloittaneet isoja alueita. Ne näyttävät ihan kultakimpaleilta, Jussi kuvailee.

– Kaamoksen ajan suo on varhaisena aamuna hyvin tunnelmallinen. Mystinen pimeys väistyy hitaasti aamuruskon syttyessä itäiselle taivaalle. Koskettavasti ja lempeästi, hän jatkaa.

Erkki Kalliomäen rakennukset ovat täynnä kauniita yksityiskohtia, tarinoita ja yllätyksiä.

SUO MEILLE OMA GEOPARK

Kammikylässä istuu porukka, joka on vakuuttunut suon merkityksestä alueen vetovoimalle. Unescon Global Geopark -status toisi oikeanlaista nostetta.

Kauhajoen kaupunginjohtaja pitää tärkeänä, että nyt on oikeasti löydetty se, mikä erottaa alueen muista: ainutlaatuinen suo. Siihen voi yhdistää monet suurheilun mahdollisuudet.

– On onni, että meitä toimijoita on näin monta matkassa ja kolmen maakunnan alueelta. Kun kaikki sitoutuvat tähän, niin meillä on hyvät mahdollisuudet onnistua, hän lisää.

Tanya kertoo, että luontoelämykset kiinnostavat monia nuoria digitaalisuuden vastapainona. Hän on huomannut omissa ystäväporukassaan, miten luonto vaikuttaa.

– Kun tuon kavereitani vaikkapa tänne Kammikylään, kaikki ovat ihan innossaan. Emme käy usein metsässä, mutta kun menemme paistamaan laavulle makkaraa, se on aina tosi kivaa, hän toteaa.

Marketta huomauttaa, että vetovoimainen suo tarvitsee rinnalleen vahvan myyjän. Ilman käytännön matkailutoimijaa ei hyviä suunnitelmia saada toteutukseen. Lähiseudulla on monia matkailukohteita, joiden kanssa voisi verkostoitua ja näin luoda alueellisia matkailureittejä. Esimerkiksi Ähtäri pandoineen sijaitsee sopivan ajomatkan päässä, samoin Merenkurkun maailmanperintökohde Vaasan rannikolla. ×

On onni, että meitä toimijoita on näin monta matkassa ja kolmen maakunnan alueelta.

– Linda Leinonen

TERVETULOJA KAMMIKYLÄÄN

- Sijaitsee Nummijärvellä
- Vapaa pääsy alueelle
- Saunat vuokrattavissa
- Sopii juhlienpitopaikaksi
- Erkki Kalliomäki on taitava tarinankertaja
- Alueen suojelijana henkiolento Ruuhinevan Jeeromi

Vahvista luontosuhdettasi

Lapsuuden lähiluonto luo usein pohjan vahvalle luontosuhteelle. Parhaimmillaan se tukee ihmisen terveyttä ja hyvinvointia läpi elämän.

Suomalainen luonto on unelmiensa liikuntapaikka. Lähiluonto on arjessa lähellä ja helposti saavutettavissa. Kaupunkialueiden asukkaat voivat tutkimusten mukaan paremmin, liikkuvat enemmän ja ovat sitä terveempiä, mitä enemmän asuinalueen lähiympäristössä on vihreää.

JOTTA LIIKUNTA EDISTÄISI terveyttämme, meidän aikuisten tulisi saada liikkua vähintään kaksi ja puoli tuntia viikossa. Lasten ja nuorten tulisi liikkua yhdestä kahteen tuntia päivässä ja alle kouluikäisten jopa kolme tuntia leikinomaisesti liikkuen. Jos näin liikkuisimme, olisivat elämänlaatumme ja työ- ja oppimiskykymme merkittävästi paremmat.

TÄYDELLINEN LIIKUNTAPAIKKA ON saavutettavissa helposti ja maksutta, se on aina auki ja lisää sitä kautta tasa-arvoa. Se on myös ekologinen, houkuttelee esteettisesti ja kutsuu vetovoimallaan. Ideaali liikuntapaikka innostaa ja haastaa liikkumaan huomaamatta lisäten terveyttä ja hyvinvointia. Se parantaa läsnäoloa ja ihmisten välistä vuorovaikutusta ja vahvistaa myös silloin, kun mieli tai keho on uupunut.

TODELLISIA UNELMIEN LIIKUNTAPAIKKOJA ovat 40 kansallispuistoamme. Ne tarjoavat läpileikkauksen arvokkaimmasta ja siten vaikuttavimmasta suomalaisesta luonnosta. Tutkimusten mukaan luonnosta saadut hyvinvointikokemukset vahvistuvat, kun luonnossa oleillaan pitempään. Lisäarvoa tuovat myös pidempi etäisyys arkiympäristöstä sekä luontoalueen laajuus ja monipuolisuus.

ON VAIKEA KUVITELLA kansallispuistojamme täydellisempää ja terveellisempää ympäristöä niin moneen terveyden ja hyvinvoinnin osatekijään. Sinne on helppo mennä täysin omatoimisesti tai hyödyntää alueen palveluja. Vaihtelevat ja vaikuttavat pinnanmuodot ja maisemat sekä puhdas, turvallinen ja monimuotoinen luonto vahvistavat haluamme suojella ympäristöä niin erämaassa kuin kaupungissa.

Hyvinvoiva luonto ja ihminen kulkevat käsi kädessä.

Kati Vähäsarja PROJEKTIPÄÄLLIKKÖ
Metsähallitus

KUVAT: KATI VÄHÄSARJA

Ismo Nousiainen TAIKAPOLKU

TIETOVISA

Geoparkin eläimet ja kasvit

Geopark-alueen luonto on täynnä mielenkiintoisia yksityiskohtia ja suuria tarinoita. Tämän sivun kysymyksissä sukelletaan muutaman lajin elämään. Tieto tai hyvä arvaus auttaa poimimaan oikeat vastaukset.

KÄKI kukkuu metsissä ja soilla aktiivisesti loppukevällä ja alkukesällä. Käki ei kuitenkaan tee pesää eikä ruoki poikasiaan, sillä se munii muiden lintujen pesiin. Jokainen käki on varttunut kasvattilajin pesässä. Mikä pöntöissä pesivä lintulaji kasvattaa usein käen poikasia?

- A. Talitiainen
- B. Kirjosieppo
- C. Leppälintu

LIRO on pienehkö mutta äänekäs kahlaaja, joka viihtyy Kauhanevan tapaisilla märillä soilla. Eryteisesti poikasia vartioivat emot varoittelevat kiivaasti retkeilijän ympärillä. Mistä liro on saanut suomenkielisen nimensä?

- A. Talvehtimisalueesta
- B. Soidinlaulusta
- C. Pesimäpaikasta

TEERI on soilla ja metsissä parvissa liikkuva kanalintu. Keväisin teerikukat kerääntyvät soidintantereille mitteleämään voimiaan. Kauas kantava soidinääni tuo kevätaamuihin tunnelmaa. Millainen on teeren soidinääni?

- A. Äänekäs kotkotus
- B. Huhuiluva puhina
- C. Puliseva kujerrus

METSÄPEURAA on poron näköinen eläin, joka hävisi Geopark-alueelta noin 150 vuotta sitten. Metsäpeuraa ollaan nyt palauttamassa takaisin alkuperäiselle kotiseudulle. Mistä luontoon vapautettavat metsäpeurat lähtevät valloittamaan entisiä asuinseutujaan?

- A. Lauhanvuoren kansallispuistosta (Isojoki, Kauhajoki)
- B. Hämeenkaualta (Jämijärvi)
- C. Haapakeitaan suoalueelta (Isojoki, Siikainen, Honkajoki)

KÄRPPÄ on vilkkaasti liikkuva näätäeläin, joka tuntuu olevan samaan aikaan monessa paikassa. Esimerkiksi Lauhanvuoren kansallispuiston tunnuksessa esiintyvällä kärpällä on kesällä ruskea ja talvella valkoinen turkki. Mistä yksityiskohdasta kärpän tunnistaa helpoiten?

- A. Lyhyestä hännästä
- B. Pitkästä hännästä
- C. Mustasta hännänpäästä

METSÄJÄNIS viihtyy soiden laidoilla ja metsissä myös lumisina talvina. Lumelle jäävät jäljet paljastavat jäniksen öiset liikkeet. Mikä auttaa metsäjänistä eniten talvella?

- A. Lämmin pesäkolo
- B. Valkoinen talviturkki ja lumikengiksi leviävät tassut
- C. Suuret ruokavarastot

KARPALO kasvattaa märillä soilla vaatimattomien versojen rinnalla suuria punaisia marjoja. Kirpeät raikkaat marjat kelpaavat myös monille soilla eläville linnuille. Milloin karpalot ovat parhaimmillaan kurjen mielestä?

- A. Alkusyksyllä muutolle tankatessa
- B. Loppusyksyllä pakkasen puraisun jälkeen
- C. Kevällä talven lumien sulamisen jälkeen

MÄNTYKUKAN kalvakat versot nousevat mäntykankaille loppukesällä. Pienissä ryhmissä kasvavat mäntykukat tekevät yhteistyötä naapureidensa kanssa, vaikka lajia voi kutsua loiskasviksi. Kenen kanssa mäntykukka tekee yhteistyötä?

- A. Kanervan
- B. Männyn ja tattien
- C. Sammalien ja jäkälien

PUROTAIMEN on Geopark-alueen pienissä latvapuroissa viihtyvä lohikala. Purotaimenen uusi sukupolvi saa alkunsa kiihkeässä kututapahtumassa, jossa emokatat kätkevät mätimunansa puron pohjasoraan. Milloin purotaimen viettää kutujuhliaan?

- A. Kevätauringon kirkkaudessa
- B. Keskikesän lämmössä
- C. Loppusyksyn hämäryydessä

Katso oikeat vastaukset:
lauhanvuoriregion.fi/luontovisa

Lauhanvuori-Hämeen kangas Geopark

KAUHAJOKI • ISOJOKI • KARIJOKI •
SIIKAINEN • HONKAJOKI • KARVIA •
JÄMIJÄRVI • KANKAANPÄÄ •
PARKANO • KIHNIÖ •

TERTTU HERMANSSON

projektipäällikkö
p. +358 40 675 7363
terttu.hermansson@kankaanpaa.fi

PASI TALVITIE

geologi
+358 40 502 6573
pasi.talvitie@kankaanpaa.fi

Kankaanpään kaupunki

Keskuskatu 51 b
38700 Kankaanpää

KIRSTI VUORI

hankesuunnittelija
(matkailupalvelujen kehittäminen)
+358 40 861 5175
kirsti.vuori@leadersuupohja.fi

Leader Suupohja/ Leader Pohjois-Satakunta

Teknologiapuisto 1
61800 Kauhajoki

LAUHANVUORI- HÄMEENKANGAS GEOPARK

www.lauhanvuoreregion.fi

